

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AGRO SEKTORNI MODERNIZATSIYA QILISH ORQALI OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING HUQUQIY ASOSLARI.

Eshmo'minova Mahliyo

Termiz davlat universiteti

Yuridik fakulteti talabasi

eshmominovamahliyo459@gmail.com

Tel: +99899 056 79 75

Annotatsiya: Mazkur maqolada agro sektorni modernizatsiya qilishning oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni tahlil qilinadi. Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, resurslardan samarali foydalanish va agrar siyosatni takomillashtirish orqali barqaror oziq-ovqat tizimini shakllantirish masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: agro sektor, modernizatsiya, oziq-ovqat xavfsizligi, innovatsiya, qishloq xo'jaligi, raqamlashtirish.

Bugungi globallashtirish sharoitida oziq-ovqat xavfsizligi har bir davlatning strategik ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Aholi sonining ortishi, iqlim o'zgarishi va resurslarning cheklanganligi agrar sohani modernizatsiya qilish zaruratini kuchaytirmoqda. Shu nuqtai nazardan, agro sektorni innovatsion rivojlantirish orqali oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash dolzarb masala hisoblanadi. Shu maqsadda, 2025-yil 3-fevralda O'zbekiston Respublikasining 'Oziq ovqat mahsulotlarining sifati va xavfsizligi ta'minlash to'g'risidagi qonun qabul qilindi. Ushbu qonun sohadagi munosabatlarni kompleks tartibga soluvchi muhim normativ-huquqiy hujjat hisoblanadi. Mazkur qonun aholining yetarli miqdorda, sifatli va xavfsiz oziq-ovqat mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojini uzluksiz qondirishni asosiy maqsad sifatida belgilaydi.¹

Qishloq xo'jaligi, ya'ni agrar sektor, O'zbekiston iqtisodiyotining muhim va tayanch yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu soha nafaqat mamlakatning oziq-ovqatga bo'lgan ehtiyojini qondiradi, balki aholining bandligini ta'minlash va eksport hajmini kengaytirishda ham katta ahamiyatga ega. Milliy statistika qo'mitasi bergan ma'lumotlarga ko'ra, 2025-yil yanvar-oktyabr oylarida O'zbekiston xorij davlatlariga umumiy qiymati 1,7 milliard AQSh dollariga teng bo'lgan 1,8 million tonna meva va

¹ <https://lex.uz/acts/-20326>

sabzavot mahsulotlarini eksport qilgan. Bu o'tgan yilning shu davriga nisbatan 39,7 foizga ko'p bo'lib, mamlakat umumiy eksport hajmida meva-sabzavotlarning ulushi 5,9 foizni tashkil etgan.²

Global oziq –ovqat xavfsizligi ko'rsatkichi (Global Food Security Index) ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston oziq-ovqat xavfsizligi bo'yicha global reytingda 64- o'rinda joylashgan. Bu holat mamlakatda agro sektorni modernizatsiya qilish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish zaruratini ko'rsatadi. Markaziy Osiyo mamlakatlari ichida oziq-ovqat xavfsizligi darajasi turlicha bo'lib, Global oziq-ovqat xavfsizligi ko'rsatkichi (GFSI) bo'yicha Qozog'iston 32-o'rinni egallab, mintaqada yetakchi pozitsiyada turadi. O'zbekiston esa o'rtacha ko'rsatkichlar bilan undan pastroq o'rinda joylashgan bo'lib, bu agro sektorni modernizatsiya qilish zaruratini yanada dolzarblashtiradi.³

Avvalgi davrlarda asosan paxta va g'alla yetishtirish ustun bo'lgan bo'lsa, hozirgi kunda qishloq xo'jaligida tarkibiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. Xususan, meva-sabzavotchilikni kengaytirish va yuqori daromad keltiradigan mahsulotlar ishlab chiqarishga o'tish dolzarb yo'nalishlardan biriga aylangan.

Oziq-ovqat xavfsizligi deganda aholining doimiy ravishda sifatli, xavfsiz va yetarli miqdordagi oziq-ovqat mahsulotlariga ega bo'lishi tushuniladi. Shu bilan birga, mahsulotning ishlab chiqarilishidan tortib iste'molchiga yetib borishigacha bo'lgan barcha bosqichlarda uning sifati va xavfsizligi ta'minlanishi muhim hisoblanadi.

Agrar sohani modernizatsiya qilish esa qishloq xo'jaligini an'anaviy usullardan zamonaviy, ilmiy asoslangan va innovatsion yondashuvlarga o'tkazishni anglatadi. O'zbekistonda bu jarayon 2020–2030-yillarga mo'ljallangan qishloq xo'jaligini rivojlantirish dasturlari doirasida izchil amalga oshirilmoqda.

Oddiyroq ifodalaganda, modernizatsiya — bu dehqonchilikdagi an'anaviy tajribani yangi texnologiyalar bilan uyg'unlashtirib, kamroq resurs sarflagan holda ko'proq va sifatli mahsulot yetishtirishga erishishdir.

So'nggi yillarda O'zbekistonda qishloq xo'jaligi sohasini modernizatsiya qilish jarayonlari davlat byudjeti mablag'lari hamda xalqaro moliya institutlari kredit va grantlari hisobidan izchil amalga oshirilmoqda. Xususan, umumiy qiymati 1,2 million AQSh dollariga teng bo'lgan loyihalar doirasida agrar sektorni rivojlantirishga yo'naltirilgan bir qator tashabbuslar amalga oshirilmoqda. Shuningdek, har bir

² <https://kun.uz/news/2025/12/11/meva-sabzavot-eksporti-17-mlrd-dollardan-oshdi>

³ <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/>

hududda zamonaviy agroxizmat markazlarini tashkil etish maqsadida Jahon banki tomonidan 500 million AQSh dollari miqdoridagi mablag‘ jalb qilingan.⁴

E’tiborga molik jihatlardan biri sifatida qishloq xo‘jaligida klaster tizimini joriy etish O‘zbekiston uchun yangi bosqich bo‘ldi. Ushbu model 2018-yildan boshlab amaliyotga tatbiq etila boshlagan bo‘lib, u qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini kompleks tashkil etish, qayta ishlash va logistika tizimini rivojlantirishga yo‘naltirilgan.

Shu bilan birga, bozor mexanizmlarining keng joriy etilishi agrar sohada erkin raqobat muhitini shakllantirishga zamin yaratdi. Diversifikatsiya siyosati esa qishloq xo‘jaligi mahsulotlari turini kengaytirish, bir xil ekinlarga qaramlikni kamaytirish va daromad manbalarini ko‘paytirishga yordam bermoqda. Yer ijarasi tizimidagi islohotlar esa yer resurslaridan yanada samarali foydalanish imkoniyatini oshirdi.

O‘zbekistonda 2026- yilgacha bo‘lgan agrar sohadagi innovatsiyalar ‘Yangi O‘zbekistonning 2022- 2026- yillarga mo‘ljallangan taraqqiyot strategiyasi’ sohadagi so‘ngi Prezident qarorlari asosida belgilangan Ushbu davrda innovatsion rivojlanish qishloq xo‘jaligini raqamlashtirish va monitoring tizimlarini joriy etish, agrar xizmatlar va moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish, texnik modernizatsiya va sanoat integratsiyasini kuchaytirish, suv resurslaridan oqilona foydalanishga qaratilgan texnologiyalarni kengaytirishga qaratilgan.⁵

Qishloq xo‘jaligida suv resurslaridan oqilona foydalanish dolzarb masalalardan biridir. Shu sababli, so‘nggi yillarda an‘anaviy sug‘orish usullaridan bosqichma-bosqich voz kechilib, suv tejovchi texnologiyalarni joriy etishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Xususan, tomchilatib sug‘orish va yomg‘irlatib sug‘orish tizimlari keng qo‘llanilmoqda. Ushbu texnologiyalar suv sarfini sezilarli darajada kamaytirish bilan birga, hosildorlikni oshirish va ekinlarning sifatini yaxshilash imkonini beradi.

Shu bilan bir qatorda bu sohalarda ayrim muammolar ham mavjud. Xususan, iqlim o‘zgarishi, suv va tabiiy resurslar tanqisligi hamda pandemiyaning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari natijasida oziq-ovqat xavfsizligi masalasi bugungi kunda global miqyosdagi eng dolzarb muammolardan biriga aylandi. Shu sababli jahon bozorida oziq-ovqat mahsulotlari narxlarining sezilarli darajada oshishi kuzatilmoqda. Xalqaro ekspertlar prognozlariga ko‘ra, joriy yilda oziq-ovqat narxlari o‘rtacha kamida 20 foizga qadar oshishi ehtimoli mavjud.

⁴ <https://kun.uz/news/2023/08/10/jahon-banki-ozbekiston-oziq-ovqat-sanoatini-rivojlantirish-loyihalariga-mablag-ajratmoqchi>

⁵ <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>

Shuningdek, so‘nggi dehqonchilik mavsumida Yevropa hududida kuzatilgan kuchli qurg‘oqchilik va Ukraina atrofidagi geosiyosiy beqarorlik oqibatida qariyb 3 million tonna don mahsuloti yo‘qotilgan. Ayrim davlatlarda hosildorlik keskin pasaygan bo‘lib, xususan Vengriyada g‘alla hosili 11 foizga, Ruminiyada 20 foizga, Bolgariyada esa 11 foizga kamaygani qayd etilgan. Bundan tashqari, Fransiya, Polsha, Moldova va Italiya kabi mamlakatlarda ham g‘alla hosilining sezilarli qismi yo‘qotilgani kuzatilmoqda. Agrar sohada bir qator tizimli muammolar mavjud bo‘lib, ularni hal etish uchun yangi yondashuvlar taklif etilmoqda.⁶

Xususan, moliyaviy resurslarga kirish muammosi, kredit foizlarining yuqoriligi va garov ta‘minoti yetishmasligi fermerlar faoliyatini cheklab kelmoqda. Ushbu muammoni hal etish maqsadida “Hosil garovi” tizimi hamda “Agro-Sarmoya” raqamli platformasini joriy etish taklif etiladi. Bunda klasterlar an‘anaviy mol-mulk o‘rniga kelajakdagi hosilni garov sifatida qo‘yish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Ilm-fan va ishlab chiqarish o‘rtasidagi uzilishlar ham dolzarb muammo hisoblanadi. Ushbu muammoni bartaraf etish uchun klasterlar ichida “Kichik akademiyalar” tashkil etish, shuningdek olimlar faoliyatini natijaga bog‘liq “gonorar tizimi” orqali rag‘batlantirish (hosildorlik oshgan taqdirda foydaning 2–3 foizini berish) taklif etiladi.⁷

Shuningdek, raqamli texnologiyalar yetarlicha rivojlanmaganligi sababli, murakkab tizimlar o‘rniga oddiy va qulay “Smart-dala” modeli, jumladan Telegram-bot asosida boshqaruv tizimlarini joriy etish hamda kadrlarni IT mutaxassislar bilan hamkorlikda qayta tayyorlash zarur.

Shu bilan birgalikda, bozor infratuzilmasi yetarli darajada shakllanmagan bo‘lib, har bir hududda klasterlar integratsiyasiga asoslangan “Agro-Xab”lar ya‘ni xo‘jaligik mahsulotlarini yetishtirish, saqlash, qayta ishlash va sotishni bir joyda jamlaydigan zamonaviy logistika va ishlab chiqarish markazi Agro-Xablar joriy etilishi natijasida qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetkazib berish tizimi samaradorligi oshadi, oziq-ovqat xavfsizligi ta‘minlanadi, narxlar barqarorlashadi hamda eksport salohiyati kengayadi. Bu esa mamlakat iqtisodiy barqarorligiga va aholi farovonligiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Xalqaro tajriba xususan, Isroil tajribasida agro-klaster tizimi — bu shunchaki fermerlarni birlashtirish emas, balki ilm-fan, texnologiya va biznesni yagona tizimga bog‘lash modeli hisoblanadi. Ularning muvaffaqiyati aynan tizimli yondashuvda.

⁶ <https://review.uz/uz/post/ozbekistonda-meva-sabzavotlikni-rivojlantirish-tendenciyalari-va-istiqbollari>

⁷ <https://yuz.uz/uz/news/qishloqda-klaster-tizimi--agrar-sektorining-asosiy-osish-nuqtasi>

Isroil tajribasi agro-klaster tizimining yuqori samaradorligini aniq faktlar orqali tasdiqlaydi. Ushbu mamlakat hududining qariyb 60 foizi cho'l va yarim cho'l bo'lishiga qaramay, qishloq xo'jaligida yuqori natijalarga erishgan. Masalan, Isroilda suvdan foydalanish samaradorligi nihoyatda yuqori bo'lib, tomchilatib sug'orish texnologiyasi (drip irrigation) orqali suv sarfi an'anaviy usullarga nisbatan 30–50 foizgacha kamaytirilgan. Shu bilan birga, qayta ishlangan oqova suvlarning qariyb 80–85 foizi qishloq xo'jaligida qayta foydalaniladi, bu esa dunyodagi eng yuqori ko'rsatkichlardan biridir.⁸

Agro-klasterlar doirasida mahsulot yetishtirish bilan birga uni saqlash, qayta ishlash va eksport qilish yo'lga qo'yilgan. Natijada, Isroil yiliga milliardlab dollarlik qishloq xo'jaligi mahsulotlarini eksport qiladi. Masalan, yangi meva-sabzavotlar, sitrus mahsulotlari va yuqori texnologiyali issiqxona mahsulotlari Yevropa bozorlarida katta talabga ega. Har bir fermer zamonaviy texnologiyalar, jumladan, sensorlar va raqamli monitoring tizimlari orqali hosildorlikni nazorat qiladi, bu esa yer va suv resurslaridan maksimal darajada samarali foydalanish imkonini beradi.

Bundan tashqari, Isroilda ilmiy-tadqiqot institutlari va universitetlar agro-klasterlar bilan bevosita hamkorlikda ishlaydi. Natijada, yangi navlar yaratish, hosildorlikni oshirish va iqlimga moslashuvchan texnologiyalarni joriy etish tezkor amalga oshiriladi. Davlat esa bu jarayonni grantlar, subsidiyalar va eksportni qo'llab-quvvatlash orqali rag'batlantiradi.

Mazkur tajribadan kelib chiqib, O'zbekistonda agro-klaster tizimini rivojlantirish uchun suv tejovchi texnologiyalarni (Drip irrigation) keng joriy etish, qayta ishlash infratuzilmasini rivojlantirish, ilm-fan va amaliyotni integratsiya qilish hamda eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni kuchaytirish zarur. Shundagina qishloq xo'jaligi samaradorligi oshib, oziq-ovqat xavfsizligi barqaror ta'minlanadi. Zamonaviy klaster faqat yer va texnikaga egalik qilish bilan cheklanib qolmasdan, ilm-fan yutuqlarini bevosita dalaga olib kiruvchi, raqamli texnologiyalarni oddiy dehqon tushunadigan darajada soddalashtiruvchi va moliyaviy resurslarni diversifikatsiya qiluvchi ochiq ekotizimga aylanishi zarur. Bu jarayonda qonunchilikda belgilangan erkin bozor munosabatlari va klasterlar o'rtasidagi raqobat muhitini yanada kengaytirish, mahsulotni "daladan dasturxongacha" tamoyili asosida nafaqat yetishtirish, balki jamoaviy brendlar va "Agro-Xab"lar orqali jahon bozoriga "premium" darajasida olib chiqish talab etiladi. Qonuniy imtiyozlar va innovatsion yondashuvlarning o'zaro uyg'unligi klasterlarni shunchaki xomashyo yetkazib

beruvchidan yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi global o'yinchiga aylantiradi. Shu tariqa, klasterlar ham iqtisodiy barqarorlikni, ham ijtimoiy farovonlikni ta'minlovchi, ilm va amaliyot birlashgan yaxlit kuch sifatida O'zbekiston qishloq xo'jaligining yangi qiyofasini belgilab beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://lex.uz/acts/-20326>
2. <https://kun.uz/news/2025/12/11/meva-sabzavot-eksporti-17-mlrd-dollardan-oshdi>
3. <https://review.uz/uz/post/ozbekistonda-meva-sabzavotlikni-rivojlantirish-tendenciyalari-va-istiqbollari>
4. <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>
5. <https://kun.uz/news/2023/08/10/jahon-banki-ozbekiston-oziq-ovqat-sanoatini-rivojlantirish-loyihalariga-mablag-ajratmoqchi>
6. <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/>
7. <https://www.uzbembassy.org.il/news/1374?language=uz>
8. <https://yuz.uz/uz/news/qishloqda-klaster-tizimi--agrar-sektorining-asosiy-osish-nuqtasi>